

Tom 10/2018, ss. 159-186
ISSN 0860-5637
DOI: 10.19251/rtnp/2018.10(7)
www.rtnp.pwzsplock.pl

Wojciech Jerzy Górczyk
Muzeum Romantyzmu w Opinogórze

KOŚCIÓŁ W OPINOGÓRZE UFUNDOWANY PRZEZ GENERAŁA WINCENTEGO KRASIŃSKIEGO

The church in Opinogóra funded by general Wincenty Krasicki

Abstract:

This article describes the architecture of the Opinogora church, inclusive of its crypts. The church was funded in the 20s of the 19th century by General Wincenty Count Krasieński in the shape of classicist rotunda, its architect unknown. Since its very beginnings, the Opinogora church has had an adjacent sepulchral chapel belonging to the Krasieński Family, in which the mortal remains of the Polish national poet Zygmunt Krasicki rested. In the 70s of the 19th century, the rotunda was replaced by a currently standing neoclassical temple, whose architect was Wincenty Rakiewicz.

Keywords: Wincenty Krasieński, Opinogóra, Church building, Classicism,

Abstrakt:

W artykule przedstawiono architekturę kościoła opinogórskiego łącznie z kryptami. Kościół ten ufundował w latach 20. XIX wieku generał Wincenty hrabia Krasieński. Miał on formę klasycystycznej rotundy, której architekt nie jest znany. Od początku swego istnienia kościół opinogórski funkcjonował wraz z kaplicą grobową Krasieńskich, w której spoczęło ciało wieszca narodowego Zygmunta Krasieńskiego.

W latach 70. XIX wieku rotundę zastąpiono obecnie stojącą neoklasyzystyczną świątynią, której architektem był Wincenty Rakiewicz.

Słowa kluczowe: Wincenty Krasiński, Opinogóra, Kościół, klasycyzm

POCZĄTKI KOŚCIOŁA OPINOGÓRSKIEGO

Powstanie kościoła, a później parafii w Opinogórze ma ścisły związek z rodem Krasińskich. Opinogóra od XVII w. była starostwem niegrodowym Krasińskich, a od XIX w. własnością Krasińskich. Generał Wincenty Krasiński w 1811 r. otrzymał od Napoleona I tytuł hrabiego wraz z majorem Opinogóra. Tytuł hrabiego został potwierdzony przez cara w 1827 r. W 1844 r. Hrabia Wincenty Krasiński uzyskał zgodę na ustanowienie Ordynacji Opinogórskiej dla swojego syna Zygmunta¹.

W zamierzeniach Wincentego hrabiego Krasińskiego Opinogóra miała stać się także miejscem sepulkralnym Krasińskich, dlatego starał się o zgodę na wybudowanie kaplicy grobowej swojego rodu w Opinogórze. Należy wyjaśnić, że gdy mowa o Opinogórze, to chodzi o ówczesną Opinogórę Hrabską (dzisiaj Opinogórę Górną), graniczyła z nią Opinogóra Szlachecka (dzisiaj Opinogóra Dolna). Opinogóra Hrabaska, w XIX w., jak i dzisiaj, zwana też potocznie po prostu Opinogórą, była własnością hrabiego Wincentego Krasińskiego, zaś Opinogóra Szlachecka była administrowana przez Jana Siegfrieda z ramienia Banku Berlińskiego². Również w piśmie Ch. Szczepankowskiego do bpa A. Prażmowskiego znajdziemy objaśnienie, że są dwie Opinogóry: Opinogóra Hrabaska „stanowiąca dawniej starostwo opinogórskie, a 2-a Szlachecka, należąca do W. Śp. Roli, a teraz pod administracją rządową, z powodu zaciągniętego bajońskiego długu zostająca”³.

¹ S. Kieniewicz, *Krasiński Wincenty (1782-1858)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970, s. 196.

² [84] 17 II 1823. *Akt notarialny*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 24.

³ [58] 4 III 1823. *Ch. Szczepankowski do Biskupa A. Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do

Fot.1. Generał Wincenty hrabia Krasieński.

Opinogóra Hrabska, jak i Szlachecka, należały do parafii św. Gotarda w Pałukach. Wincenty Krasieński wybudował kaplicę w Opinogórze Hrabskiej i rozpoczął starania, aby była to filia parafii ciechanowskiej, a nie pałuckiej. Przeciwny takiemu rozwiązaniu był proboszcz parafii św. Gotarda w Pałukach – ks. Józef Freszkowski. Decyzja Krasieńskiego uszczuplała parafię pałucką, tym bardziej, że wraz z Opinogórą do parafii ciechanowskiej miałyby przejść wsie: Czernice, Kąty, Dzbonie i Rąbierz, a później także Opinogóra Szlachecka i Bacze, wszystkie należące dotąd do parafii św. Gotarda w Pałukach. Wincenty Krasieński już 20 października 1820 r. poinformował biskupa płockiego Adama Michała Prażmowskiego,

że postawił „wielkim kosztem kościółek przy domu opinogórskim”⁴. Należy sprostować, że kościół nie był jeszcze gotowy, skoro ks. Freszkowski w 1821 r. pisze: „kaplica we wsi Hrabskiej Opinogóra, na wzgórku wprost dworu, w odległości wyżej 300 łokci wymurowana, niedokończona, w formie okrągłej, mająca obwodu łokci 54, mury jej pod wierzch do sufitu wyprowadzone, na przyszłą wiosnę ma być ze wszystkim ukończona”⁵. Prawdziwość relacji ks. Freszkowskiego potwierdza fakt, że żona gen. Wincentego hrabiego Krasieńskiego, Maria Urszula z Radziwiłłów, która zmarła w kwietniu 1822 r. została złożona tymczasowo w kryptach w kościele w Zegrzu i dopiero na jesieni tego roku jej ciało zostało złożone w kryptach kościoła opinogórskiego⁶. Można zatem przyjąć, że budowa kościoła rozpoczęła się w 1820 r., a została ukończona w 1822 r.

Ks. Freszkowski, jak już wspomniałem, był przeciwny oderwaniu Opinogóry wraz z innymi wsiami od parafii w Pałukach, najpierw argumentując to brakiem odpowiedniego uposażenia dla komendarza opinogórskiego, jednak Wincenty Krasieński takie uposażenie zapewnił, były to dwie włóki ziemi ornej, ogród owocowy i warzywny⁷. Wówczas to proboszcz pałucki nie stawił się na spotkanie, 15 lutego 1821 r., w którym miał brać udział oprócz niego, hrabia Krasieński, dziekan ciechanowski i jednocześnie proboszcz parafii ciechanowskiej ks. Rajmund Bagiński oraz dziekan przasnyski ks. Stanisław Smoliński. Wydaje się, że absencję ks. Freszkowskiego można tłumaczyć próbą uniemożliwienia całego przedsięwzięcia. Pomimo zabiegów ks. Józefa Freszkowskiego spotkanie i tak doszło do

⁴ [3v] 27 X 1820. *Wincenty Krasieński do biskupa Adama Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 5.

⁵ M. M. Grzybowski, *Parafia św. Zygmunta w Opinogórze*, Płock 2014, s. 13.

⁶ Jeszcze w XIX w. w wielu publikacjach podawano błędną datę budowy kościoła opinogórskiego jako rok 1841, taką, błędną, datę podaje *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. 7, Warszawa 1886, s. 554. Zapewne za sprawą tego wydawnictwa zaczęto powielać rok 1841, jako datę budowy kościoła w Opinogórze – np. „Przegląd Katolicki” z 1890 r. oraz Antoni Woźniak, *Kraj w obrazach. Zbiór fotografii najbardziej uwagi godnych miast, okolic, zabytków starożytności i dzieł sztuki*. Seria I: Królestwo Polskie. Kraków 1899.

⁷ [19] 16 III 1822. *Protokół w sprawie funduszu dla kościoła*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 12.

skutku i odbyło się bez proboszcza pałuckiego. Biskup Adam Prażmowski wystawił akt erekcyjny dla kościoła filialnego w Opinogórze 18 października 1822 r. w Pułtusku⁸, a 21 października 1822 r. poświęcił kościół opinogórski⁹. To bynajmniej nie zakończyło sporu hrabiego Krasieńskiego z proboszczem parafii w Pałukach ks. Józefem Freszkowskim.

Już po wydaniu aktu erekcyjnego Wincenty Krasieński w porozumieniu z proboszczem ciechanowskim ks. Rajmundem Bagińskim i za wiedzą, i zgodą biskupa, postanowił włączyć Opinogórę Szlachecką i wieś Bacze do nowo utworzonej opinogórskiej filii parafii ciechanowskiej¹⁰. Wiązało się to z pobieraniem przez ks. Bagińskiego dziesięcin z obu wymienionych wsi, a to z kolei skutkowało nowym protestem wniesionym 4 lutego 1823 r. przez proboszcza pałuckiego do konsystorza pułtuskiego¹¹. Ks. Freszkowski stwierdził, że: „ks. Bagiński, proboszcz i dziekan ciechanowski arbitralnie wdziera się w parafię moją”¹² i żądał, aby Opinogóra Szlachecka i Bacze nadal pozostały przy parafii pałuckiej, bo akt erekcyjny dotyczy tylko Opinogóry Hrabskiej. Konsystorz 15 lutego 1823 r. przyznał w tej sprawie rację ks. Freszkowskiemu¹³. Po tej decyzji konsystorza, Wincenty Krasieński zwrócił się bezpośrednio do biskupa, pomijając konsystorz pułtusi. Krasieński przedstawił biskupowi sprawę w sposób dość zaskakujący i daleki od prawdy. Stwierdza: „Innej wsi Opinogóry nie masz w powiecie

⁸ [24] 18X 1822. *Erekcja filii w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 18-21; M. M. Grzybowski, op. cit., s. 15.

⁹ M. M. Grzybowski, op. cit., s. 20.

¹⁰ Bp. A. Prażmowski wiedział o włączeniu przez Krasieńskiego i Bagińskiego Opinogóry Szlacheckiej i wsi Bacze do filii, co dobitnie potwierdza brudnopis z 1822 r., podpisany przez Prażmowskiego, w którym udziela odpowiedzi Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. [34] 2 XI 1822. *Biskup A. Prażmowski do Komisji Rządowej*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 21.

¹¹ [43] 4 II 1823. *Ksiądz Freszkowski do Konsystorza pułtuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 23.

¹² Ibidem.

¹³ [43v] 15 II 1823. *Konsystorz pułtusi do ks. Freszkowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 23.

jak Szlachecka”¹⁴, czyli erekcja filii, zdaniem Krasieńskiego, dotyczy Opinogóry Szlacheckiej! Przedstawia także akt notarialny, w którym rządcą Opinogóry Szlacheckiej z ramienia Banku Berlińskiego zgadza się na włączenie Opinogóry Szlacheckiej do filii parafii ciechanowskiej, jako dowód, że erekcja dotyczy Opinogóry Szlacheckiej, ale jest to akt datowany 17 lutego 1823 r., a więc sporządzony już po erekcji kościoła opinogórskiego, a nawet po proteście złożonym, jak pamiętamy z 4 lutego, przez proboszcza pałuckiego i po odpowiedzi konsystorza z 15 lutego. Oczywiście był to tylko wybieg ze strony Krasieńskiego, który w ten sposób próbuje zalegalizować przyłączenie kolejnych wsi do kaplicy opinogórskiej. W tej sytuacji biskup prosił oficjała pułtuskiego o ponowne wyjaśnienie sprawy. Ch. Szczepankowski, w zastępstwie oficjała pułtuskiego, wyjaśniając tę część sporu biskupowi Prażmowskiemu, stwierdza oczywiste fakty, że Opinogóra są dwie: Hrabaska i Szlachecka, a akt notarialny ze zgodą na przyłączenie Opinogóry Szlacheckiej do filii parafii ciechanowskiej, na który powołuje się Krasieński, został wystawiony w lutym 1823 r., czyli po erekcji filii, która miała miejsce jeszcze w 1822 r., przyznając, podobnie jak wcześniej konsystorz, w tej sprawie rację ks. Freszkowskiemu: „Podług ducha erekcji Opinogóra Szlachecka nigdy należeć nie może do kościoła erygowanego, gdyż JW. Generał dla swoich tylko wiosek 5-ciu wystawił kaplicę”¹⁵, dalej wyjaśnia, że zgodnie z aktem erekcyjnym tylko wsie dziedziczne Krasieńskiego są objęte aktem erekcyjnym, a Opinogóra Szlachecka nie jest dziedzicznym majątkiem Krasieńskich, ale dodaje, słusznie odczytując intencję biskupa, że: „Dołączenie jednak tej wsi zależy od woli Jaśnie wielmożnego Pana dobrodzieja [biskupa–przyp. W.J.G.], lecz w tym razie potrzebaby było deklaracji dodatkowej i powodów do tej”¹⁶. Spór został rozstrzygnięty na korzyść Krasieńskiego, co dowodzi wysokiej pozycji hrabiego Krasieńskiego, a nie jego racji. Opinogóra Szlachecka

¹⁴ [55] 27 II 1823. *W. Krasieński do Biskupa A. Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 26.

¹⁵ [58] 4 III 1823. *Ch. Szczepankowski do Biskupa A. Prażmowskiego*, op. cit., s. 27.

¹⁶ *Ibidem*.

została ostatecznie kupiona przez Wincentego Krasińskiego i włączona do utworzonej przez niego ordynacji. Od tej pory w pismach urzędowych pojawiła się nazwa Opinogóra, ale z rozróżnieniem na folwark górny (dawna Opinogóra Hrabaska) i dolny (dawna Opinogóra Szlachecka). W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego* z 1886 r., również jest tylko wieś Opinogóra, zaś w dobrach ordynacji opinogórskiej są wymienione folwarki: Opinogóra dolna i Opinogóra górna (drugi człon nazwy pisany małą literą)¹⁷. W dokumentach kościelnych, w tym także w księgach parafialnych, będzie nadal funkcjonowała Opinogóra Hrabaska i Szlachecka.

Ostatni protest proboszcz pałucki skierował w 1824 r., wówczas to, wezwany przez Komisję Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego stwierdził: „Na odłączenie wiosek Czernice, Opinogóry Hrabstwa, Kątów, Dzbonia Rąbierza ani żadnych innych nigdy nie zezwalałem i nie zezwalam”¹⁸. Ks. Freszkowski, w oporze przed oderwaniem Opinogóry, Czernic, Rąbierza, Dzbonia, Kątów i Bacz od parafii pałuckiej, wspierał właściciel Pałuk i kolator tamtejszego kościoła – Wojciech Krasnodębski¹⁹. Ks. Freszkowski został zapoznany z protokołem sporządzonym w dniu 6 kwietnia 1824 r w Opinogórze²⁰, w którym przedstawiciele Opinogóry Szlacheckiej i Bacz w obecności delegata duchownego, kanonika katedry płockiej, ks. Antoniego Królewieckiego prosili o przyłączenie ich wsi do parafii ciechanowskiej²¹.

Ostatecznym rozstrzygnięciem sporu był dekret biskupa płockiego – Adama Prażmowskiego z 9 czerwca 1824 r., w którym potwierdził swój akt erekcyjny z 1822 r. dla kościoła opinogórskiego jako filii parafii

¹⁷ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, op. cit., s. 554.

¹⁸ [27] 1824. Ks. J. Freszkowski do Komisji Obwodu przasnyskiego, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 35.

¹⁹ [54] 21 II 1823. *Wojciech Krasnodębski do Komisji Rządowej*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 25-26.

²⁰ [81] 6 IV 1824. *Protokół*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 36.

²¹ M. M. Grzybowski, op. cit., s. 16.

ciechanowskiej²². Ponadto biskup płocki zaznacza w akcie z 1824 r, że kościołowi w Opinogórze: „nadajemy tytuł kościoła filialnego dla kościoła macierzystego ciechanowskiego. A także posiadłości, to znaczy Opinogórę Hrabską, Czernice, Kąty, Dzbonie, Rabierz (...). Po za tym zostało nam przekazane, że Wspaniały Jan Siegfried właściciel majątku Opinogóra Szlachecka z przyległym majątkiem Bacze na własną prośbę z mieszkańcami (...) chciał przynależeć do tego kościoła filialnego. My natomiast kierowani zarówno gorliwością o promowanie Bożej chwały i korzyści dla świeckich wiernych (...) postanawiamy przenieść do parafii filialnej i w imię Chrystusa odłączamy, wcielamy, przyjmujemy i przenosimy na zawsze (...)”²³. Tym samym biskup A. Prażmowski zakończył wszelkie spory dotyczące Opinogóry jako filii parafii ciechanowskiej i jej terytorium.

Budowa kościoła opinogórskiego podnosiła rangę samej Opinogóry, ale także wynikała ze względów czysto praktycznych. Skrócenie drogi do kościoła zarówno ludności majątku Krasieńskich, jak i samym Krasieńskim, jest tylko jednym z aspektów tej decyzji. Nie bez znaczenia zapewne był fakt, że Wincenty Krasieński był kolatorem kościoła parafialnego w Ciechanowie, zaś właścicielem Pałuk i kolatorem kościoła parafialnego w Pałukach był wspomniany Wojciech Krasnodębski. Wydaje się naturalne, że hrabia Krasieński wolał, aby Opinogóra należała do parafii, w której sam jest kolatorem, a tym samym ma wpływ na wybór proboszcza.

Wincenty Krasieński, zakładając ordynację Krasieńskich w Opinogórze, podnosił rangę samej Opinogóry. Pierwotną siedzibą Krasieńskich było Krasne, gdzie Krasieńscy ufundowali kościół i gdzie były ich krypty grobowe. Wincenty chciał, aby Opinogóra, siedziba ordynacji, podobnie jak Krasne stała się miejscem sepulkralnym rodu Krasieńskich. Nie było to pierwsze odstępstwo od tradycji chowania zmarłych rodu Krasieńskich w Krasnem. Rolę mauzoleum Krasieńskich pełnił także kościół reformatów w Węgrowie. Nie można mówić w tym wypadku o rodowym miejscu sepulkralnym,

²² [89] 9 VI 1824. *Erekcja kościoła filialnego w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 39-41; M. M. Grzybowski, op. cit., s. 17.

²³ [89] 9 VI 1824. *Erekcja kościoła filialnego w Opinogórze*, op. cit., s. 40-41.

ponieważ jest tam tylko jeden pochówek Krasieńskich – Jana Dobrogosta Krasieńskiego, wojewody płockiego, zmarłego w 1717 r., ale w kościele tym składano serca Krasieńskich, co czyni już z niego mauzoleum. W 2017 r. podczas prac konserwatorskich, w kościele poreformackim w Węgrowie, znaleziono szkatuły z sercami Krasieńskich: Róży z Ogińskich Krasieńskiej – drugiej żony Jana Dobrogosta Krasieńskiego, zmarłej w 1724 r.; Marii z Czarnkowskich Krasieńskiej, starościny przasnyskiej, zmarłej w 1745 r. i Błażeja Jana Krasieńskiego, starosty przasnyskiego i opinogórskiego, zmarłego w 1752 r. Miejscem sepulkralnym Krasieńskich był także kościół w Zegrzu, gdzie spoczął, m. in. Antoni Krasieński, zmarły w 1762 r. czy Kazimierz Krasieński, zmarły w 1802 r.²⁴ Opinogóra stała się więc kolejnym miejscem sepulkralnym Krasieńskich. W 1822 r. Krasieńscy uzyskali możliwość chowania swoich zmarłych, w grobie familijnym przy kościele opinogórskim²⁵, co powtórnie potwierdzono w 1848 r. Pierwszy pochówek w grobowcu miał miejsce już w październiku 1822 r. W grobowcu złożono wówczas Marię Urszulę z Radziwiłłów, żonę gen. Wincentego, hrabiego Krasieńskiego, matkę Zygmunta Krasieńskiego. Złożenie do grobu nastąpiło po poświęceniu kościoła. W kryptach opinogórskich spoczął także Wincenty Krasieński i zgodnie z zamysłem Wincentego, wszyscy kolejni ordynaci opinogórscy łącznie z Zygmuntem Krasieńskim. Wyjątkiem jest ostatni ordynat opinogórski, hrabia Edward Krasieński, zamordowany przez Niemców w obozie koncentracyjnym w Dachau, w 1940 r., więc z przyczyn oczywistych jego ciało nie mogło spocząć w kryptach opinogórskich.

ARCHITEKTURA KOŚCIOŁA OPINOGÓRSKIEGO

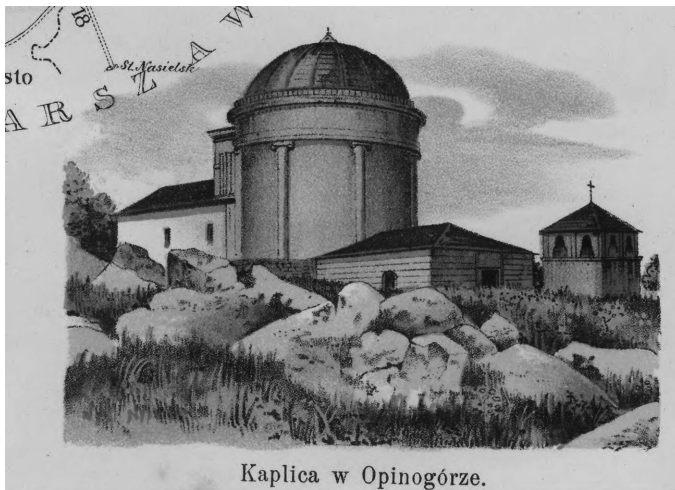
Świątynia ufundowana przez Wincentego Krasieńskiego składała się z kościoła właściwego (kaplicy górnej) i dolnej kaplicy z przeznaczeniem na rodzinny grobowiec. Kościół, czyli kaplica górna był rotundą o średnicy

²⁴ Kościół w Zegrzu został zniszczony, a epitafia rodu Krasieńskich zostały przeniesione do kościoła w Woli Kiełpińskiej, gdzie znajdują się do dzisiaj.

²⁵ [125] 16/28 IV 1848. *Komisja Rządowa do bpa. F. Pawłowskiego*. [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 66.

ok. 10 m, czyli o obwodzie ok. 31,4 m, co zgadza się z przytoczonym opisem ks. Freszkowskiego, że obwód rotundy wynosi 54 łokcie.

Rotunda była zadaszoną kopułą krytą blachą, na kopule umieszczono latarnię (bez hełmu). Elewację frontową tworzył czterokolumnowy portyk, w porządku jońskim, ustawiony na szerokich schodach zwieńczony frontonem, całości dopełniały pilastry w całej elewacji rotundy, również w porządku jońskim. Z tyłu, do rotundy przylegała kaplica grobowa (dolna) na planie prostokąta z komorą grobową na planie koła, znajdującą się bezpośrednio pod rotundą. Kaplica dolna była nakryta dachem trójspadowym. Obie kaplice, złączone ze sobą, stanowiły jednak oddzielną bryłę, bez możliwości bezpośredniego przejścia z jednej do drugiej. Zastanawiające jest, że zarówno na zachowanych planach w Archiwum Diecezjalnym w Płocku, jak i na znanych nam rycinach nie widać, aby były okna w kaplicy górnej, czyli w kościele właściwym²⁶.

Kaplica w Opinogórze.

Fot. 2. Kościół i kaplica grobowa Krasieńskich w Opinogórze ufundowana przez gen. Wincentego Krasieńskiego. Widoczna drewniana dobudówka (nawa) od strony wejścia głównego. Stan przed r. 1874. – *Atlas geograficzny ilustrowany Królestwa Polskiego*, red. J. M. Bazewicz, Warszawa 1907, s. 57.

²⁶ A. Woźniak, op. cit. Plany z Archiwum Diecezjalnego w Płocku zostały opublikowane przez M. M. Grzybowskiego w *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.

Światło do Kościoła mogłoby wpadać tylko przez drzwi i latarnię bez hełmu, która pełniła funkcję świetlika na kopule. W ścianach bocznych kaplicy dolnej znajdowały się po trzy półokrągłe okna, w samej komorze grobowej również brak okien. Kaplica górna, jak i dolna były porównywalnej wielkości i mogły pomieścić podobną ilość wiernych. Nie można wykluczyć, że Wincenty Krasieński zakładał, że to właśnie rotunda będzie mauzoleum rodowym, a kaplica dolna miałaby być dostępna dla wiernych. W każdym razie musi dziwić, że kaplica dla wiernych nie posiada okien, a kaplica grobowa posiadała okna.

Od początku istnienia kościoła był pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP. Architekt tej świątyni jest nieznanymi. Rober Pasieczny, poprzez porównanie kaplicy opinogórskiej do warszawskiego kościoła św. Aleksandra, wysnuwa przypuszczenie, iż jest prawdopodobne, że architektem opinogórskiej świątyni mógł być Piotr Aigner²⁷. Jednak jest to tylko hipoteza i tak należy do tego podchodzić, z dużą rezerwą, tym bardziej, że wbrew twierdzeniu R. Pasiecznego Kościół św. Aleksandra w Warszawie nie jest podobny do opinogórskiej świątyni fundowanej przez hrabiego Krasieńskiego (zasadniczą różnicą jest brak okien w rotundzie opinogórskiej), więc za jedyne podobieństwo do siebie obu świątyń, można przyjąć tylko fakt, że obie to rotundy.

W wizytacji z 1834 r. zapisano: „Kościół murowany z dwóch kaplic, jednej na południe (!) dolnej, drugiej na północ górnej, składający się”²⁸. Opis ten stoi w sprzeczności z opisem z 1853 r. autorstwa Kazimierza Stronczyńskiego²⁹ i opisem w Encyklopedii z 1868 r.: „kaplica składa się z dwóch części: część górna okrągła ma wejście od wschodu (!). W niej jest ołtarz Niepokalanego Poczęcia Panny Marii (...). Część dolna znacznie

²⁷ R. Pasieczny, *Opinogórskie świątynie*, „Mazowsze” 1996, 2, s. 104.

²⁸ [111] 27 V 1834. *Opis inwentarza kościoła parafialnego opinogórskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 54-61.

²⁹ K. Stronczyński, *Opisy zabytków w starożytności w Guberni Płockiej przez Delegację wysłaną z polecenia Rady Administracyjnej Królestwa w roku 1851 zebrane, rysunkami w osobnym atlasie zawartemi objaśnione* 1853, rkps lb, Dział Rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, nr kat. Rps BUW 243.

niższa z wejściem od zachodu (...)”³⁰. Faktycznie rotunda była kościołem nieorientowanym, ołtarz i wejście do kaplicy grobowej od południowego zachodu a wejście do rotundy było od północnego wschodu³¹. W protokole wizytacji, z lutego 1865 r., podano informacje częściowo zgodne ze stanem faktycznym: „Kościół murowany, składający się z dwóch kaplic, jednej na południowy zachód dolnej, drugiej zaś na wschód górnej (...)”³². Kościół wkrótce stał się zbyt mały dla okolicznej ludności i w roku 1835 (?) rotunda została powiększona o drewnianą nawę na planie prostokąta, dostawioną przed wejściem do rotundy tak, iż z rotundą stanowiła jedną bryłę, kolumnada przed wejściem do rotundy stała się teraz częścią nawy. W ścianach bocznych dobudowanej nawy znajdowały się już po dwa prostokątne okna. Zapewne nawa została wykonana przez miejscowego budowniczego, informacje jakoby do tego celu sprowadzono architekta z Petersburga, nie znajdując potwierdzenia w żadnych dokumentach i wydają się mało prawdopodobne.

Grobowiec stanowił oddzielną, dolną kaplicę, tak opisaną przez Zygmunta Krasieńskiego: „Kaplica na wzgórzu, ale z tyłu spod niej wysuwa się podziemny kościół, w którym matki mojej zwłoki spoczywają” (Z listu do Delfiny Potockiej, Opinogóra, 06-07 września 1845). Kaplica grobowa, dolna, jak ją nazywano składała się z dwóch komór. Jak wynika z listu ks. Antoniego Miecznikowskiego, sama komora grobowa znajdowała się bezpośrednio pod kościołem (kaplicą górną). Na zachowanych planach widać, że komora grobowa była okrągła, czyli oddawała kształt kościoła (kaplicy górnej). W pierwszej komorze: „urządzona jest chrzcielnica a w Wielkim Tygodniu bywa urządzony grób Chrystusa. W czasie odpustów odprawiane bywają msze święte”³³. Chrzcielnica znajdowała się przy wejściu do kaplicy,

³⁰ *Opinogóra* [w:] *Encyklopedia Powszechna*, t. 19, Warszawa 1868, s. 967.

³¹ Pomiarów dokonał autor niniejszego artykułu, przyjmując założenie, że wejście do obecnego kościoła pokrywa się z wejściem do rotundy, to samo dotyczy się krypt.

³² [165] 16 II 1865. *Protokół tradycyjny*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 84.

³³ [174] 7 VIII 1874. *Ks. Miecznikowski do konsystorza pułtuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 90.

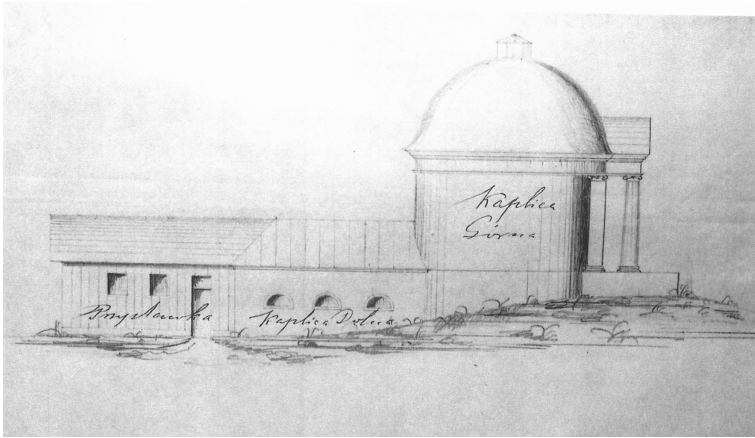
po lewej stronie, patrząc od wejścia, ołtarz był umieszczony bezpośrednio przed wejściem do komory grobowej. W kaplicy były umieszczone po trzy półokrągłe okna w każdej ze ścian bocznych.

W latach 70. XIX wieku rotundę zastąpiono, zgodnie z testamentem generała, obecnie stojącą, neoklasycystyczną świątynią, której architektem był Wincenty Rakiewicz. Fundatorką nowej budowli była hrabina Róża z Potockich Krasińska, wdowa po Władysławie Krasińskim. Budowę nowego kościoła rozpoczęto w 1874 r. Rozebrano rotundę i w jej miejscu postawiono obecnie stojący kościół.

Przed budową nowego kościoła w 1874 r. do kaplicy grobowej (dolnej) dobudowano drewnianą przystawkę z dwoma prostokątnymi oknami w ścianach bocznych, tam też przeniesiono nabożeństwa na czas budowy nowego kościoła. W tym samym czasie rozebrano drewnianą nawę, dostawioną do rotundy, zapewne z tych materiałów zrobiono dobudówkę do kaplicy dolnej. Ks. Antoni Miecznikowski chciał umieścić ołtarz w przystawce do dolnej kaplicy, ale nie otrzymał na to zgody od konsystorza pułtuskiego³⁴. Za błędne należy uznać twierdzenie Janusza Królika powtórzone przez M. M. Grzybowskiego, że: architekt „musiał w nową budowlę wtopić istniejącą świątynię, w której przez cały czas budowy odbywały się nabożeństwa”³⁵. Pisma, ks. Antoniego Miecznikowskiego do konsystorza pułtuskiego, jak i odpowiedzi konsystorza, wyraźnie stwierdzają, że nabożeństwa były odprawiane w dolnej kaplicy. Te same pisma potwierdzają, że dopiero w 1875 r. ks. Miecznikowski dostał zgodę od konsystorza pułtuskiego na przeniesienie nabożeństw z kaplicy dolnej do kościoła. Rotunda też nie została „wtopiona” w nowy kościół. Gdyby prezbiterium obecnego kościoła stanowiła rotunda fundowana przez Wincentego Krasińskiego, to prezbiterium byłoby wpisane w okrąg, ewentualnie półokrąg, tymczasem prezbiterium nowego kościoła jest wpisane w prostokąt i nie odpowiada także rozmiarami pierwotnej rotundzie.

³⁴ M. M. Grzybowski, op. cit, s. 21-22.

³⁵ Ibidem, s. 22.

Fot.3. Kościół i kaplica grobowa Krasieńskich ufundowana przez gen. Wincentego Krasieńskiego w Opinogórze. Widoczna drewniana dobudówka do kaplicy grobowej. Plan wykonany prawdopodobnie na zamówienie ks. A. Miecznikowskiego w 1874 r. – Archiwum Diecezjalne w Płocku.

Fot.4. Kościół i kaplica grobowa Krasieńskich ufundowana przez Wincentego Krasieńskiego. Widoczna drewniana dobudówka (nawa) od strony wejścia głównego. Stan przed r. 1874 – Fot. Antoni Woźniak. *Kraj w obrazach. Zbiór fotografii najbardziej uwagi godnych miast, okolic, zabytków starożytności i dzieł sztuki.* Seria I: Królestwo Polskie. Kraków 1899.

22 lipca 1874 r. ks. A. Miecznikowski informował konsystorz, że: „dostawiona została przystawka do dolnej kaplicy dla pomieszczenia więcej wiernych parafian”³⁶, w związku z czym ks. Miecznikowski prosił o zgodę na odprawianie nabożeństw w dolnej kaplicy, a nawet poświęcenie przystawki i wstawienie w przystawce ołtarza. Konsystorz w sierpniu 1874 r. stwierdzał, że: „cały przedmiot urządzania nabożeństw w Opinogórze przez czas budowy nowego kościoła musi pozostać w zawieszeniu”³⁷. Ostatecznie konsystorz, po wyjaśnieniach ks. Miecznikowskiego, zgodził się na odprawianie nabożeństw w dolnej kaplicy, ale odnosząc się do prośb o zgodę na poświęcenie drewnianej przystawki, orzekł: „(...) do urządzania nabożeństw tamże w Opinogórze na czas budowy i rozprzestrzeniania dawnego kościoła – oświadcza: że przystawka z desek dobudowana do dolnej kaplicy kościoła opinogórskiego, dla pomieszczenia liczniejszego napływu ludzi – poświęcenia rytualnego nie potrzebuje. W następstwie czego ołtarz do odprawiania mszy świętych w takowej to przystawce umieszczanym być nie powinien”³⁸. Msze były więc odprawiane w kaplicy dolnej, w której pozostał ołtarz, ale bez możliwości wstawienia ołtarza do przybudówki. Ustępstwem konsystorza była zgoda na odprawianie odpustów w kaplicy dolnej: „co się tyczy odpustów udzielanych wiernym przez Stolicę Apostolską w kościele opinogórskim in perpetua tempore – takowe z uwagi, że kaplica dolna stanowi jedyną całość z kościołem, który się obecnie przebudowuje i polegając na objaśnieniu Iks. Administratora parafii, że kaplica dolna równocześnie z kościołem i przed nadaniem odpustów, pobudowana została, rozumieć należy, że odpusty trwają i wierni zwiedzający kaplicę (...) odpustu nadanego dostąpić mogą”³⁹. Ta decyzja została poprzedzona

³⁶ [173] 22VIII1874. *Ks. Miecznikowski do konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 87.

³⁷ [175] 27 VII /8 VIII 1874. *Konsystorz pultuski do ks. Miecznikowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 88.

³⁸ [175v] 2/14 VIII 1874. *Konsystorz pultuski do ks. Miecznikowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 89.

³⁹ Ibidem.

wyjaśnieniem przesłanym przez ks. Miecznikowskiego z 7 VIII 1874 r., do którego dołączono plany rotundy i kaplicy dolnej z przybudówką (które obecnie znajdują się w ADP)⁴⁰. Pismo dziekana ciechanowskiego ks. Marcelego Olszewskiego z 1875 r. do konsystorza pułtuskiego, w którym pisze, że nowy kościół w Opinogórze znajduje się już w takim stanie, że: „nabożeństwo cum omni docentia odprawiać się w nim może, tym bardziej, że w dotychczasowej kaplicy zimową porą niepodobna nabożeństw odprawiać”⁴¹, dowodzi, że nabożeństwa do nowego kościoła z kaplicy dolnej przeniesiono dopiero pod koniec 1875 r., ale był to kościół w stanie surowym (m. in. bez podłóg)⁴². Można przyjąć, że w pełni zakończono budowę nowego kościoła na początku 1877 r., ale nawet w 1890 r. kościół opinogórski jest: „niepomalowany jeszcze, bez ołtarzy bocznych i organu”⁴³. Ołtarz główny początkowo był ten sam, który był w rotundzie. W 1885 r. wstawiono do kościoła ołtarz i ambonę przeniesione z kościoła w Kodniu, który Rosjanie zamienili na cerkiew⁴⁴. W lutym 2018 r., podczas renowacji ambony, odnaleziono dokument potwierdzający przeniesienie ambony z Kodnia do Opinogóry⁴⁵. Ambona kodeńska pozostaje w kościele opinogórskim do dzisiaj, zaś ołtarz hrabia Edward Krasieński zwrócił kościołowi w Kodniu, w latach 20. XX w., fundując nowy ołtarz do kościoła opinogórskiego.

⁴⁰ [174] 7 VIII 1874. *Ks. Miecznikowski do konsystorza pułtuskiego*, op. cit., s. 90.

⁴¹ [180] 24 XI/4 XII 1875. *Ks. Olszewski do konsystorza pułtuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 92.

⁴² Ibidem.

⁴³ „Przegląd Katolicki” 11 grudnia 1890, nr 50, s. 796.

⁴⁴ Nowy kościół został konsekrowany 31 maja 1885 r. – [203] 10 X 1885. *Ks. F. Goryszewski do Konsystorza pułtuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 100.

⁴⁵ Tekst brzmi: „Ołtarz i ambona przeniesione są z Kodnia, bo tam Moskale wyrzucili, bo potrzebowali mieć cerkiew. Ołtarz wielki jest ten sam, co była w nim Matka Boska Kodeńska. Hrabio wie Krasieński restaurowali to wszystko, Fabrykant Zakrzewski położył, Stolarz postawił. Teofil Zakrzewski, Franciszek Kowalski, Franciszek Gregoła jęts Warszawa 29 maja 1885 roku”.

CMENTARZ

Pozwolenie na poświęcenie cmentarza w Opinogórze, a tym samym założenie, wydano 22 czerwca 1824 roku⁴⁶. Cmentarz parafialny w Opinogórze jest usytuowany przy parku, na zboczu południowo-zachodnim o nachyleniu 6%, w niewielkiej odległości od kościoła⁴⁷. Miesiąc później Samuel Fromberg, ówczesny rządcą majątku w Opinogórze, poinformował Sąd Powiatowy w Przasnyszu, że Wincenty hr. Krasieński „wyznaczył część gruntu na cmentarz i postarał się u JW Biskupa poświęcenia takowego tak, że nadal nie już w Ciechanowie, ale raczej w Opinogórze ciała ze wsiów do filii należących chowani będą”⁴⁸. Ponownie cmentarz wzmiankowany jest w dokumencie datowanym na 30 maja 1842 roku: „Cmentarza przy kościele nie masz, ale blisko kościoła znajduje się dobrze ogrodzony sztachetami, zamyka się na jedną bramę i dwie furtki obok bramy. Remanentu w kasie cmentarzowej znajduje się rubli sr. trzy”⁴⁹. Rok później miejsce pochówku w Opinogórze opisywał w następujący sposób Zygmunt Krasieński: „Cmentarz ten leży na wzgórzu, otoczony parkanem z sztachetów, po lewej stoi za nim kaplica i w niej grób matki mojej (...)”⁵⁰. Wkrótce cmentarz w Opinogórze stał się za mały dla potrzeb parafii, toteż w 1859 roku powiększono go o pół morgi, wydzielonej z gruntów rolnych dominium⁵¹. Cmentarz opinogórski (od 1866 r. parafialny) stanowi ciekawy zabytek

⁴⁶ [324] 22 VI 1824. *Pozwolenie na poświęcenie cmentarza*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 42-43.

⁴⁷ W.J. Górczyk, *Cmentarz parafialny w Opinogórze i kaplica grobowa hrabiów Krasieńskich*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2017, 65(1), s. 39.

⁴⁸ [98 v] 24 VII 1824. *Fromberg do Sądu Pokoju*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 45-46.

⁴⁹ [265] 30 V 1842. *Wizytacja dziekańska*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 63.

⁵⁰ Z. Krasieński, *Do D. Potockiej*, Opinogóra, 18-21 sierpnia 1843 r., [w:] Z. Krasieński, *Listy do Delfiny Potockiej*, oprac. i wstępem poprzedził Z. Sudolski, t. 2, Warszawa 1975, s. 20.

⁵¹ [139] 10 X 1859. *Ks. Gawroński do Konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 76-77.

architektury sepulkralnej⁵². Do najciekawszych, a zarazem najstarszych pomników grobowych należą też nagrobki fundowane przez Wincentego Krasieńskiego: barona Franciszka Girardota, wykonany przez ucznia Pawła Malińskiego – Józefa Czerwińskiego, baronowej Heleny de La Haye oraz pułkownika Tadeusza Wyleżyńskiego. Na cmentarzu opinogórskim znajdziemy także nagrobek, który sygnował Roman S. Lubowiecki⁵³.

Fot.5. Obelisk nagrobny, barona Franciszka Girardota na cmentarzu parafialnym w Opinogórze, wykonany na zamówienie Wincentego Krasieńskiego przez Józefa Czerwińskiego – Fot. W.J. Górczyk.

Charakter zabytkowych nagrobków na cmentarzu w Opinogórze można określić jako surowy, oszczędny, lecz właśnie dzięki temu zachwycają one dziś swoją prostotą. Nawet najciekawsze w formie nagrobki:

⁵² W.J. Górczyk, op. cit., s. 39.

⁵³ Ibidem.

Franciszka barona Girardota, ks. Alojzego Ludwika Chiariniego czy Heleny z Hemmersów baronowej de La Haye, nie rażą przepychem i pomimo nadanego im kształtu wydają się proste w swej symbolice⁵⁴.

KRASIŃSCY JAKO KOLATORZY OPINOGÓRSCY

I CIECHANOWSCY

Wincenty Krasieński opiekę duszpasterską w kościele opinogórskim powierzył augustianom ciechanowskim. Pierwszym komendantem kościoła opinogórskiego, w lipcu 1824 r., został o. Franciszek Cymerman, który pełnił funkcje spowiednika w konwencie ciechanowskim. W lipcu 1825 r. o. Cymerman został odwołany z funkcji komendarza opinogórskiego z powodu pijaństwa⁵⁵. O. Cymermana zastąpił, również ciechanowski augustianin, o. Łukasz Karniewski. Ojciec Karniewski od 1824 r. był wikariuszem w Lekowie. Komendantem opinogórskim był do swojej śmierci w roku 1831, ciesząc się dobrą opinią⁵⁶. Po jego śmierci opiekę nad kościołem opinogórskim przejmują księża diecezjalni. Pierwszym księdzem diecezjalnym, który pełnił funkcję komendarza opinogórskiego został Franciszek Krzykowski. W roku 1836 ks. Krzykowskiego zastąpił ks. Hipolit Waśniewski.

Nie po raz pierwszy Krasieńscy w swoich kaplicach osadzali ciechanowskich augustianów. To właśnie za sprawą Krasieńskich augustianie byli zaangażowani w duszpasterstwo w parafii w Lekowie, co najmniej od 1775 r. W wizytacji parafii lekowskiej z tego roku zapisano: „Jest także drugi ks. kapelan w Modle, augustianin w tejże parafii z konwentu ciechanowskiego, przy kaplicy WImcP Ludwika Krasieńskiego, generała adiutanta wojsk koronnych. O jego życiu i obyczajach przyzwoitych nic się przeciwnego nie dało słyszeć”⁵⁷. W tej samej wizytacji zapisano: „W dobrach

⁵⁴ Ibidem, s. 40.

⁵⁵ M. M. Grzybowski, op. cit., s. 50.

⁵⁶ W. J. Górczyk, *Kościół farny w Ciechanowie oraz jego związki z Krasieńskimi*, „Amor Patrie Nostra Lex” 2017, z. 4, s. 21.

⁵⁷ [54] *Opisanie stanu beneficjum lekowskiego podług artykułów od Jaśnie Oświeconego Księcia Imc biskupa Płockiego wydanych na wizytę generalną uczynione w roku 1775*,

w Modle WImcP Ludwika Krasińskiego, generała adiutanta jest kaplica, miłą od kościoła parafialnego lekowskiego odległa czy konsekrowana nie masz wiadomości. Patronem onej jest pomieniony WImcP Krasiński. Funduszu nie masz żadnego (...) Indult na odprawianie mszy w niej wystarał się tenże WImcP Krasiński (...)”⁵⁸. Do dzisiaj w kościele lekowskim jest monstrancja podarowana przez Wincentego Krasińskiego. Zaś Zygmunt Krasiński i Władysław Krasiński oddali ziemię na teren cmentarza parafialnego w Lekowie⁵⁹.

Wincenty Krasiński przyczynił się do odbudowy fary ciechanowskiej. W 1807 r., gdy trwał jeszcze remont fary do Ciechanowa wkroczyły wojska francuskie. Ponieważ fara była w remoncie i nie sprawowano tam nabożeństw, Francuzi uznali ją za opuszczoną i żołnierze zrobili w niej piekarnię oraz magazyn mąki, doprowadzając ją do całkowitej ruiny⁶⁰. Dopiero proboszcz ks. Rajmund Bagiński odremontował farę i przeniesiono tam na powrót nabożeństwa z kościoła augustianów. W wizytacjach znajdujemy zapis: „Dachu tylko nowego potrzeba, na którego wystawienie nowego Jaśnie wielmożny generał hrabia Krasiński dóbr opinogórskich pan dziedziczny, którego wsie znajduj ą się w parafii ciechanowskiej, widząc ten wspaniały kościół za bytnością swoją w Ciechanowie, łaskawie zaofiarował zł. 6000 i drzewa z borów swoich blisko Ciechanowa będących co potrzeb, którego tak wielkiej ofiary dowód na piśmie przez niego uczyniony załączam”⁶¹.

Hrabia Wincenty Krasiński jako kolator parafii ciechanowskiej, lelkowskiej, a od 1836 r. także pałuckiej, udzielał prezenty na te probostwa tylko księżom, którym wcześniej powierzył funkcję komendarza opinogórskiego. Jeżeli księża sprawdzili się jako komendarze opinogórscy, Krasiński prezentował ich do jednego z probostw, do którego miał prawo patronatu.

[w:] *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII w.*, t. 4, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 1985, s. 94.

⁵⁸ Ibidem, s. 96.

⁵⁹ por. W. J. Górczyk, *Kościół farny w Ciechanowie...*, s. 20-21.

⁶⁰ Ibidem, s. 20.

⁶¹ *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwów diecezjalnych płockich XIX w.*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 1999, s. 16.

Tak rzecz się miała z ks. Franciszkiem Krzykowskim, który był komendantem opinogórskim od 1831 r., następnie, z prezenty Krasińskiego, od 1833 r. komendantem fary ciechanowskiej, a od 1835 r. proboszczem ciechanowskim⁶². Wincentemu Krasińskiemu kościół farny w Ciechanowie zawdzięcza sprowadzenie relikwii św. Feliksa Męczennika. W 1840 r. hrabia Wincenty Krasiński, kolator kościoła farnego, wystąpił do papieża o zgodę na sprowadzenie tych relikwii. Z relikwiami we wrześniu 1840 r. przybył hrabia Wincenty Krasiński i bp płocki Franciszek Pawłowski. Z rynku ciechanowskiego procesja udała się do kościoła augustianów, gdzie zostali przywitani przez przeora o. Fulgentego Dziubackiego. Relikwie zostały złożone w kościele augustianów. Tam ułożono kości w szklanej trumnie i następnego dnia z kościoła augustianów uroczystą procesją przeniesiono je do fary. W farze ciechanowskiej w 1822 r. przyjął sakrament bierzmowania syn Wincentego Krasińskiego, Zygmunt, jeden z wieszczów.

W roku 1836 proboszczem lekowskim został ks. Hipolit Waśniewski, który w 1833 r. zastąpił ks. F. Krzykowskiego na stanowisku komendarza opinogórskiego. Już po trzech latach pełnienia funkcji komendarza w Opinogórze na probostwo lekowskie prezentował go, jako kolator lekowski, Wincenty Krasiński⁶³. W 1836 r. został komendantem lekowskim, a w 1837 r. objął probostwo lekowskie⁶⁴. Po ks. Waśniewskim komendantem opinogórskim został ks. Marceł Olszewski (1849-1856), on również w 1868 r. otrzymał probostwo i dziekanię ciechanowską⁶⁵.

Hrabia Wincenty Krasiński w 1836 r. nabył Pałuki i stał się kolatorem tamtejszego kościoła parafialnego⁶⁶. Po śmierci ks. Józefa Freszkowskiego, udzielił prezenty na probostwo pałuckie ks. Franciszkowi Ksaweremu Nałęczowi, które ten objął w 1841 r. Ks. Franciszek Nałęcz był sekretarzem i kapłanem bpa płockiego Pawłowskiego. Nie był komendantem

⁶² M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 3, Płock 2012, s. 159.

⁶³ Ibidem, s. 215 i 221.

⁶⁴ Wcześniej zdarzało się, że łączono funkcję proboszcza lekowskiego z probostwem ciechanowskim. Takim przykładem jest ks. Antoni Duczymiński, kanonik płocki, proboszcz lekowski i ciechanowski.

⁶⁵ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 2, Płock 2010, s. 262-263.

⁶⁶ Pałuki w 1844 r. weszły w skład ordynacji opinogórskiej.

opinogórskim, ale Wincenty Krasieński znalazł go osobiście⁶⁷. Wincenty Krasieński utrzymywał bliskie relacje ze wszystkimi biskupami plockimi, którzy bez zastrzeżeń akceptowali politykę personalną w parafiach, w których Krasieński posiadał prawo prezenty. W przypadku ks. Nałęcz trudno ustalić, czy inicjatywa osadzenia go na probostwie pałuckim wyszła od Krasieńskiego czy od biskupa. Poprawne relacje, które łączyły nowego proboszcza pałuckiego z Wincentym Krasieńskim skutkowały m. in. tym, że w latach 1841-1843 Wincenty Krasieński ufundował wspólnie z parafianami nowy kościół parafialny w Pałukach. Wincenty Krasieński pokrył także znaczną część kosztów budowy nowej plebanii w 1849 r.⁶⁸ Dobre relacje z kolatorem leżały w interesie przede wszystkim proboszcza, a nie Wincen- tego Krasieńskiego. Najlepiej obrazuje to przykład ks. Freszkowskiego i ks. Nałęcz. Ks. Freszkowski przez kilkadziesiąt lat swego urzędowania nie był w stanie zrobić tego, co ks. Nałęcz zrobił w kilka lat dzięki wsparciu finansowemu gen. Krasieńskiego.

Fot.6. Obecny kościół w Opinogórze stojący na miejscu rotundy fundowanej przez W. Krasieńskiego. Neoklasycystyczna świątynia, arch. Wincenty Rakiewicz. Fundatorką nowej budowli w latach 70. XIX w. była hrabina Róża z Potockich Krasieńska, wdowa po Władysławie Krasieńskim. Stan obecny – Fot. W.J. Górczyk.

⁶⁷ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji plockiej*, t. 2..., s. 255.

⁶⁸ M. M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji plockiej*, t. 2..., s. 255.

PARAFIA OPINOGÓRSKA

Od lipca 1866 r. Opinogóra była już samodzielną parafią⁶⁹. Nie była to inicjatywa Krasińskich, ale skutek sytuacji politycznej po Powstaniu Styczniowym. Kościoły straciły część swoich dóbr, w tym także fara ciechanowska, co spowodowało, że proboszczowie pozbywali się filii, których nie byli w stanie utrzymać. W Ciechanowie kasacie uległ klasztor augustianów, obecnych w mieście od XIII w. W 1864 r. proboszcz ciechanowski ks. Józef Kwiatkowski zrezygnował z Opinogóry, zarówno jako z beneficjum, jak i filii parafii ciechanowskiej, o czym konsystorz pułtuski informuje bpa Wincentego Popiela⁷⁰. To spowodowało, że komendarz ks. Antoni Miecznikowski rozpoczął starania o probostwo opinogórskie, pisząc do konsystorza: „Zawiadomiony przez ks. Kwiatkowskiego, proboszcza parafii Ciechanów, iż tenże uczynił urzędowe zrzeczenie się czasowej administracji probostwa opinogórskiego i takowe już przesłał Przenajświętszemu Konsystorzowi Jeneralnemu Pułtuskiemu, skutkiem czego obecnie wakuje toż probostwo, z tego względu mając sobie udzieloną prezentę (...) ośmielam się prosić o wydanie mi komendy”⁷¹. Z protokołu z 16 lutego 1865 r. wiemy, że ks. Miecznikowski objął Opinogórę, ale ciągle jako probostwo filialne⁷². Po ukazie carskim przy parafii opinogórskiej, jako uposażenie proboszcza, pozostało 3 morgi i 284 pręty gruntu ornego, ogród warzywny i owocowy, zaś proboszcz opinogórski, jako zakwalifikowany do klasy trzeciej, otrzymywał pensję 300 rubli rocznie⁷³. W tej sytuacji ordynat opinogórski, hrabia Władysław Krasiński (wnuk Wincentego), starał się o formalne zatwierdzenie już nie filii, ale samodzielnej parafii w Opinogórze, co nastąpiło w 1866 r., o czym informuje *Przegląd Katolicki*: „na

⁶⁹ „Przegląd Katolicki”, op. cit., s. 796.

⁷⁰ [152v] 7 I 1864. *Konsystorz pułtuski do biskupa W. Popiela*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 77.

⁷¹ [153] 12 I 1865. *Ks. A. Miecznikowski do Konsystorza pułtuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014, s. 82.

⁷² [165] 16 II 1865. *Protokół tradycyjny*, op. cit., s. 83.

⁷³ M. M. Grzybowski, *Parafia św. Zygmunta w Opinogórze...*, s. 17-18.

mocy Najwyższego Rozporządzenia z dnia 2 (14) lipca 1866 r. powstała tu samodzielna parafia”⁷⁴.

Bibliografia:

- [111] 27 V 1834. *Opis inwentarza kościoła parafialnego opinogórskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [125] 16/28 IV 1848. *Komisja Rządowa do bpa. F. Pawłowskiego*. [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [139] 10 X 1859. *Ks. Gawroński do Konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [152v] 7 I 1864. *Konsystorz pultuski do biskupa W. Popiela*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [153] 12 I 1865. *Ks. A Miecznikowski do Konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [165] 16 II 1865. *Protokół tradycyjny*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [173] 22VII1874. *Ks. Miecznikowski do konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.

⁷⁴ „Przegląd Katolicki”, op. cit., s. 796.

- [174] 7 VIII 1874. *Ks. Miecznikowski do konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [175] 27 VII /8 VIII 1874. *Konsystorz pultuski do ks. Miecznikowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [175v] 2/14 VIII 1874. *Konsystorz pultuski do ks. Miecznikowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [180] 24 XI/4 XII 1875. *Ks. Olszewski do konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [19] 16 III 1822. *Protokół w sprawie funduszu dla kościoła*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [203] 10 X 1885. *Ks. F. Goryszewski do Konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [24] 18X 1822. *Erekcja filii w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014;
- [265] 30 V 1842. *Wizytacja dziekańska*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [27] 1824. *Ks. J. Freszkowski do Komisji Obwodu przasnyskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych*

- 1820-1885, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [324] 22 VI 1824. *Pozwolenie na poświęcenie cmentarza*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [34] 2 XI 1822. *Biskup A. Prażmowski do Komisji Rządowej*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [3v] 27 X 1820. *Wincenty Krasieński do biskupa Adama Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [43] 4 II 1823. *Ksiądz Freszkowski do Konsystorza pultuskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [43v] 15 II 1823. *Konsystorz pultuski do ks. Freszkowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [54] 21 II 1823. *Wojciech Krasnodębski do Komisji Rządowej*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [54] *Opisanie stanu beneficjum lekowskiego podług artykułów od Jaśnie Oświeconego Księcia Imć biskupa Płockiego wydanych na wizytę generalną uczynione w roku 1775*, [w:] *Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XVIII w., t. 4*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 1985.
- [55] 27 II 1823. *W. Krasieński do Biskupa A. Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych*

- 1820-1885, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [58] 4 III 1823. *Ch. Szczepanowski do Biskupa A. Prażmowskiego*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [81] 6 IV 1824. *Protokół*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [84] 17 II 1823. *Akt notarialny*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [89] 9 VI 1824. *Erekcja kościoła filialnego w Opinogórze*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- [98 v] 24 VII 1824. *Fromberg do Sądu Pokoju*, [w:] *Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885*, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.
- „Przegląd Katolicki” 11 grudnia 1890, nr 50.
- Górczyk W. J., *Kościół farny w Ciechanowie oraz jego związki z Krasińskimi*, „Amor Patrie Nostra Lex” 2017, z. 4.
- Górczyk W.J., *Cmentarz parafialny w Opinogórze i kaplica grobowa hrabiów Krasińskich*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2017, 65(I).
- Grzybowski M. M., *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 2, Płock 2010.
- Grzybowski M. M., *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 3, Płock 2012.
- Grzybowski M. M., *Parafia św. Zygmunta w Opinogórze*, Płock 2014.
- Kieniewicz S., *Krasiński Wincenty (1782-1858)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970.
- Krasiński Z., *Do D. Potockiej*, Opinogóra, 18-21 sierpnia 1843 r., [w:] *Z. Krasiński, Listy do Delfiny Potockiej*, oprac. i wstępem poprzedził Z. Sudolski, t. 2, Warszawa 1975.

Materiały do dziejów Opinogóry na podstawie archiwaliów diecezjalnych 1820-1885, zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 2014.

Materiały do dziejów Ziemi Płockiej. Z archiwów diecezjalnych płockich XIX w., zebrał i do druku przygotował M. M. Grzybowski, Płock 1999.

Opinogóra [w:] *Encyklopedia Powszechna*, t. 19, Warszawa 1868.

Pasieczny R., *Opinogórskie świątynie*, „Mazowsze” 1996, 2.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. 7, Warszawa 1886.

Stronczyński K., *Opisy zabytków w starożytności w Guberni Płockiej przez Delegację wysłaną z polecenia Rady Administracyjnej Królestwa w roku 1851 zebrane, rysunkami w osobnym atlasie zawartemi objaśnione* 1853, rkps lb, Dział Rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, nr kat. Rps BUW 243.

Woźniak A., *Kraj w obrazach. Zbiór fotografii najbardziej uwagi godnych miast, okolic, zabytków starożytności i dzieł sztuki*. Seria I: Królestwo Polskie. Kraków 1899.